

НАУЧНО-СТРУЧНИ СКУП СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ
Тара, 26 – 29. мај 2015. године

**СУПРОТСТАВЉАЊЕ САВРЕМЕНИМ
ОБЛИЦИМА КРИМИНАЛИТЕТА –
АНАЛИЗА СТАЊА, ЕВРОПСКИ
СТАНДАРДИ И МЕРЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ
Том 1**

ЗБОРНИК РАДОВА

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКА АКАДЕМИЈА
ФОНДАЦИЈА „ХАНС ЗАЈДЕЛ“
Београд, 2015.

СУПРОТСТАВЉАЊЕ САВРЕМЕНИМ ОБЛИЦИМА КРИМИНАЛИТЕТА
– АНАЛИЗА СТАЊА, ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ И МЕРЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ
Том 1

Издавачи

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКА АКАДЕМИЈА, Цара Душана 196, Београд
ФОНДАЦИЈА „ХАНС ЗАЈДЕЛ”, Јове Илића 50, Београд

За издаваче

проф. др МЛАДЕН БАЈАГИЋ, в.д. декана Криминалистичко-полицијске академије
LUTZ KOBER, руководилац Представништва Фондације „Ханс Зајдел” за Србију и Црну Гору

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Председник

проф. др МЛАДЕН БАЈАГИЋ, в.д. декана Криминалистичко-полицијске академије

Чланови

LUTZ KOBER, руководилац Представништва Фондације „Ханс Зајдел” за Србију и Црну Гору
АЛЕКСАНДАР НИКОЛИЋ, државни секретар
у Министарству унутрашњих послова Републике Србије
МИЛОСАВ МИЛИЧКОВИЋ, државни секретар
у Министарству унутрашњих послова Републике Србије
проф. др ЗОРАН СТОЈАНОВИЋ, Правни факултет Универзитета у Београду
проф. др ОЛИВЕРА ВУЧИЋ, Правни факултет Универзитета у Београду, Уставни суд Републике Србије
академик проф. др МИОДРАГ СИМОВИЋ, Уставни суд Босне и Херцеговине
проф. др СТАНКО БЕЈАТОВИЋ, декан Правног факултета Универзитета у Крагујевцу,
председник Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу
проф. др МИЛАН ШКУЛИЋ, Правни факултет Универзитета у Београду
проф. др ЗОРАН ИЛИЋ, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду
др ЈОВАН ЂИРИЋ, директор Института за упоредно право, Београд
проф. др ТИЈАНА ШУРЛАН, в.д. продекана за студије другог степена
Криминалистичко-полицијске академије
проф. др СРЕТЕН ЈУГОВИЋ, Криминалистичко-полицијска академија у Београду
проф. др ШТЕФАН КОЧАН, Полицијска академија, Словачка
prof. dr WANG SHIQUAN, председник Кинеског криминалистичко-полицијског универзитета
проф. др ВИД ЈАКУЛИН, Правни факултет, Љубљана, Словенија
проф. др ГОРАЗД МЕШКО, декан Факултета за варностне веде, Словенија
prof. mr. sc. IVAN TOTN, декан Велеучилишта у Великој Горици, Хрватска
проф. др ОЛИВЕР БАЧАHOVIЋ, декан Факултета безбедности, Скопље, Македонија

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Председник

проф. др ДРАГАНА КОЛАРИЋ, в.д. продекана за научноистраживачки рад
Криминалистичко-полицијске академије

Чланови

проф. др ЂОРЂЕ ЂОРЂЕВИЋ, шеф Катедре правних наука
Криминалистичко-полицијске академије
проф. др РАДОВАН РАДОВАHOVIЋ, шеф Катедре форензике
Криминалистичко-полицијске академије

проф. др ДРАГАН РАНЂЕЛОВИЋ, шеф Катедре информатике
Криминалистичко-полицијске академије
проф. др ЗОРАН ЂУРЂЕВИЋ, шеф Катедре криминалистичких наука
Криминалистичко-полицијске академије
проф. др ДРАГАН МЛАЂАН, шеф Катедре безбедносних наука
Криминалистичко-полицијске академије
проф. др ДАНЕ СУБОШИЋ, шеф Катедре полицијских наука
Криминалистичко-полицијске академије
др ЈЕЛЕНА РАДОВИЋ-СТОЈАНОВИЋ, шеф Катедре друштвених наука
Криминалистичко-полицијске академије

СЕКРЕТАРИЈАТ

МАРТА ТОМИЋ, Научноистраживачки центар Криминалистичко-полицијске академије
ЈЕЛЕНА ПАНЦА, Научноистраживачки центар Криминалистичко-полицијске академије
ИВАНА СТЕВАНОВИЋ, Научноистраживачки центар Криминалистичко-полицијске академије
ВУК КУЛИЋ, Научноистраживачки центар Криминалистичко-полицијске академије

Главни и одговорни уредник

проф. др ДРАГАНА КОЛАРИЋ, в.д. продекана за научноистраживачки рад
Криминалистичко-полицијске академије

Уређује

Научноистраживачки центар Академије

Лектура

РЕНАТА САМАРЦИЋ, Криминалистичко-полицијска академија
ОЛИВЕРА ЈЕЗДИМИРОВИЋ, Криминалистичко-полицијска академија
ЈЕЛЕНА ПАНЦА, Криминалистичко-полицијска академија
ЈАСМИНА МИЛЕТИЋ, Криминалистичко-полицијска академија

Техничко уређење

МИЛАН СРЕЂКОВИЋ, Криминалистичко-полицијска академија

Тираж

200 примерака

Штампа

ЈП „Службени гласник“
Београд

ЗНАЧАЈ УВАЖАВАЊА ПРИНЦИПА НАЈБОЉИХ ИНТЕРЕСА ДЕТЕТА И ЊЕГОВОГ ПРАВА ДА СЕ ЊЕГОВО МИШЉЕЊЕ ЧУЈЕ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА ЖРТАВА САВРЕМЕНИХ ОБЛИКА КРИМИНАЛИТЕТА ОД ПОСЛЕДИЦА СЕКУНДАРНЕ ВИКТИМИЗАЦИЈЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Др Ивана Стевановић¹

Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд

Ненад Вујић²

Правосудна академија, Београд

Сажетак: Најбољи интерес детета представља један од основних принципа у остваривању, поштовању и заштити права детета. Обавеза државе, свих релевантних институција, па и суда јесте да у свим поступцима који се тичу детета воде рачуна о његовим најбољим интересима. Ово право је уско везано са правом детета да се његово мишљење чује, а преваходно да буде информисано о својим правима, што подразумева обавезу поступајућих органа да пре изражавања мишљења детета обезбеде да дете буде информисано о свим чињеницама које су од значаја за доношење одлуке и то на језику који је прилагођен детету, као и да му омогуће да своје мишљење изрази слободно. Аутори у овоме раду инсистирају на неопходности уважавања ових принципа, а поготово у светлу заштите малолетних лица жртава савремених облика криминалитета од последица секундарне виктимизације у кривичном поступку и дају приказ релевантних стандарда који су успостављени на нивоу одабраног међународног и европског права.

Кључне речи: најбољи интереси, партиципација, дете, секундарна виктимизација, савремени облици криминалитета.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

„Правосуђе (правда) по мери детета”³ означава правосудни систем који јемчи поштовање и делотворно спровођење свих права детета на највишем могућем нивоу... То је пре свега правосуђе које је доступно, примерено узрасту, ефикасно, прилагођено потребама и правима детета и усредсређено на те потребе и права, уз поштовање права детета, укључујући право на поступак у складу са законом, право да учествује у поступку и да разуме поступак, на поштовање приватног и породичног живота и на интегритет и достојанство. Остваривање „правосуђа (правде) по мери детета подразумева правосуђе прилагођено на начин да буде примереније детету и ефикасне поступке доступне деци уз обезбеђење неопходне независне правне репрезентације. На овај начин се омогућава деци да, када дођу у контакт са правосудним и управним системом, било као сведоци, жртве (оштећени) или као учиниоци кривичних дела, тужиоци и подносиоци притужби у грађанским, управним поступцима и поступцима пред независним органима, буду у могућности да на адекватан начин заштите своја права и интересе.

Прилагођавање правосуђа да буде примереније деци у Европи део је Агенде Европске уније о правима детета⁴ и представља један од најважнијих стандарда у об-

1 Научни сарадник, в.д. директора, ivanacpd@gmail.com

2 Директор, nenad.vijic@paps.rs

3 Смернице Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери детета, усвојене 17. новембра 2010. на 1.098. заседању заменика министара Савета Европе – Редигована верзија од 31. маја 2011.

4 Агенда Европске уније о правима детета усвојена од стране Европске Комисије Европске уније 52011ДЦ0060 од 15. фебруара 2011. године 52011ДЦ0060, (52011ДЦ0060, 15. фебруар 2011. године).

ласти права детета. Уважавање основних начела „правосуђа (правде) по мери детета“ подразумева примену основних принципа (*Смернице Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери детета – III Основна начела – од А до Е*):

- *Принципа партиципације*. Право је сваког детета да буду обавештено о својим правима, да му се укаже на одговарајуће путеве који су му обезбеђени ради приступа правосуђу и да буде консултовано и саслушано у поступцима у којима учествује или који утичу на њега. Децу треба сматрати пуним носиоцима права и тако треба поступати према њима;

- *Уважавање најбољих интереса детета*. Приликом процене најбољих интереса деце која су у поступак укључена или деце на коју то утиче, важно је узети у обзир: њихове ставове и мишљења; сва друга права детета, као што је право на достојанство, слободу и равноправно поступање треба у сваком тренутку да буду поштована; сви надлежни органи власти треба да усвоје свеобухватан приступ како би на одговарајући начин узели у обзир све интересе о којима се ту ради, укључујући психолошко и физичко благостање и правне, социјалне и економске интересе детета;

- *Поштовање њиховог достојанства*. Према деци треба поступати с пажњом, осећајно, правично и с поштовањем све док траје поступак или расправа о предмету, а посебну пажњу треба посвећивати њиховом личном положају, благостању и конкретним потребама, уз пуно поштовање њиховог физичког и психичког интегритета. На тај начин треба поступати према деци без обзира на то како су дошла у додир са судским или вансудским поступком или каквом другом интервенцијом, и без обзира на њихов правни статус и својство у било ком поступку или предмету. Деца не смеју бити подвргнута мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању;

- *Заштиту од дискриминације*. Права детета треба да се обезбеђују без икакве дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже или етничко порекло, узраст, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, социоекономско порекло, статус родитеља (једног или оба), веза с неком националном мањином, имовно стање, рођење, родни идентитет или други статус;

- *Владавину права*. Начело владавине права треба да буде примењено на сву децу, у потпуности, исто онако као и на одрасле. Елементи ваљаног (правосудног) поступка, као што су начела законитости и сразмерности, претпоставка невиности, право на правично суђење, право на правни савет, право на приступ суду и право на жалбу, треба да буду зајемчени деци на исти начин на који су зајемчени одраслима и не смеју бити умањени или ускраћени под изговором најбољих интереса детета. То важи за све судске и вансудске и управне поступке. Деца треба да имају право приступа одговарајућим независним и делотворним механизмима за улагање жалбе.

Уважавање наведених принципа од посебне је важности у светлу заштите малолетних лица жртава савремених облика криминалитета од последица секундарне виктимизације у кривичном поступку.

МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ ЖРТАВА САВРЕМЕНИХ ОБЛИКА КРИМИНАЛИТЕТА

У последњих неколико деценија нарочита пажња на међународном плану посвећена је успостављању делотворне заштите деце жртва савремених облика криминалитета, посебно имајући у виду неопходност предузимања законодавних и других мера за спречавање свих видова сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања деце, као и потребу њихове заштите, уважавајући да најбољи интереси детета и право детета да се његово мишљење чује и узме у разматрање представљају један од основних принципа у остваривању, поштовању и заштити њихових права. Државе уговорнице, свесне обима и карактера ових појава, посебно повећане међународне трговине децом, искоришћавања деце у проституцији и порнографији, односно све изражене злоупотребе рачунских

система и мрежа у циљу регрутовања деце у поменуте сврхе, поред осталог, реаговале су и успостављањем нових међународних норми и стандарда. У том смислу, поред јасног појмовног дефинисања шта све треба да садрже законски описи кривичних дела на нивоу материјалног кривичног права, од изузетне важности су и јасно дефинисане одредбе које се односе на специфичности процесног положаја деце жртава сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања.

На нивоу међународних стандарда посебно се инсистира на потреби установљавања посебних мера заштите и помоћи деци, односно дефинисању одредби које промовишу неопходност успостављања националне и међународне сарадње у превенцији и сузбијању сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања деце (Шкулић, 2002: 14). *Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, децјој проституцији и децјој порнографији* (у даљем тексту: *Протокол*)⁵ и *Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*⁶ су најбољи пример ширења заштите деце – жртава на нивоу међународног и европског права када се они у кривичном поступку појављују као оштећени или се саслушавају као сведоци.⁷

У том смислу *Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, децјој проституцији и децјој порнографији*, између осталог, обавезује државе уговорнице да усвоје одговарајуће мере за заштиту права детета жртава (Вучковић-Шаховић, 2006: 36) радњи забрањених *Протоколом* у свим фазама кривичног поступка (члан 8 *Протокола*), а нарочито:

- признавањем угрожености деце жртава и прилагођавањем поступака да би се уважиле њихове посебне потребе, укључујући њихове посебне потребе као сведока;
- обавештавањем деце жртава о њиховим правима, њиховој улози и обиму, временском распореду и напредовању поступка и разматрању њихових случајева;
- допуштањем да се у поступку у ком су угрожени њихови лични интереси презентирају и размотре гледишта, потребе и преокупације деце жртава, на начин који је у складу са правилима националног процесног права;
- обезбеђивањем одговарајућих служби подршке деци жртвама током читавог правног процеса;
- заштитом, када је то одговарајуће, приватности и идентитета деце жртава и предузимањем мера у складу са националним правом како би се избегло непосредно ширење информација које би могле довести до идентификовања деце жртава;
- обезбеђивањем, у одговарајућим случајевима, безбедности деце жртава, као и безбедности њихових породица и сведока који сведоче у њихово име, од застрашивања и одмазде;
- избегавањем непотребног одлагања разматрања случајева и извршавања налога или уредби о давању обештећења деци жртвама.

Такође, у смислу *Протокола*: „Државе уговорнице ће обезбедити да неизвесност у погледу стварне старосне доби жртве не спречи покретање кривичног поступка, укључујући истражне радње усмерене на утврђивање старосне доби жртве. Да у поступању од стране система кривичног правосуђа, са децом жртвама незаконитих радњи описаних у *Протоколу*, најбољи интерес детета буде приоритет“. Државе уговорнице предузеће такође, мере како би обезбедиле одговарајућу обуку, посебно правну и психолошку, за лица која раде са жртвама незаконитих радњи забрањених према *Протоколу* и усвојити мере како би заштитиле безбедност и интегритет лица и/или

5 Закон о потврђивању Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, децјој проституцији и децјој порнографији, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 22/02.

6 Закон о потврђивању Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 1/2010.

7 Резолуцијом бр. 2005/20 Економски и социјални савет 22. јула 2005. године усвојио је *Смернице за питања кривичног правосуђа које укључују појављивање детета жртве и сведока пред судом*. Наведене *Смернице* представљају део УН стандарда и норми у области превенције криминалитета и кривичног правосуђа (UN, *Treaty Series*, vol. 1577, No. 27531).

организација укључених у спречавање и/или заштиту и рехабилитацију жртава таквих незаконитих радњи.

На сличан начин и *Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања* изузетно детаљно регулише опште мере заштите детета жртве у кривичном поступку али и сам начин разговора са њим. У том смислу државе уговорнице ове *Конвенције* се обавезују на предузимање неопходних законодавних и других мера, за заштиту права жртава као и њихових посебних потреба у улози сведока, у свим фазама кривичног поступка, а посебно:

- 1) упознавајући их, сем ако они не желе да приме такве информације, са службама које им стоје на располагању, њиховим правима, њиховој улози као и праћењу и поступку након што поднесу тужбу, о општем току поступака, оптужбама као и исходу њиховог предмета;
- 2) старањем да барем у случајевима где евентуално постоји опасност за жртву или њену породицу, они могу да буду обавештени, ако је неопходно, када је гоњено или осуђено лице привремено или коначно пуштено на слободу;
- 3) омогућавањем да, на начин који је у складу са правилима домаћих поступка, буду саслушани, изведу доказе или изаберу средства путем којих ће представити и на разматрање ставити своје ставове, потребе и интересе, непосредно или преко посредника;
- 4) пружајући им одговарајуће услуге подршке тако да њихова права и интереси могу благовремено да буду предочени и узети у обзир;
- 5) заштитом њихове приватности, идентитета и слике о њима и, у складу са домаћим прописима, спречавањем ширења у јавности било каквих информација на основу којих би се могао утврдити њихов идентитет;
- 6) старањем за њихову безбедност, као и њихове породице и сведока у њихово име, од застрашивања, освете и обнове виктимизације;
- 7) старањем да се контакт између жртава и учиниоца у суду или органу унутрашњих послова избегне, сем ако надлежни органи не одреде другачије у најбољем интересу детета или кад је због истраге или поступка такав контакт неопходан.

Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је 19. децембра 2011. године *Трећи факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о поступку по притужби*. Значај *Протокола* огледа се у ширењу права детета да се његов глас чује и у поступку пред Комитетом за права детета у смислу имплементације члана 12 *Конвенције о правима детета*. (Šahović, Doek, Zermatten, 2012: 64). Поступак по притужби предвиђен *Протоколом* омогућава детету појединцу, групи појединаца или њиховим представницима, који тврде да су жртве повреде права које је учинила уговорница *Конвенције*, да притужбу поднесу Комитету за права детета, а под условом да је држава уговорница прихватила поступак, као и да су подносиоци притужбе исцрпели све расположиве домаће правне лекове.⁸ Од априла 2014. године започела је и директна примена *Трећег факултативног протокола* који је ступио на правну снагу. Република Србија још увек није ратификовала *Трећи факултативни протокол*.

ПОШТОВАЊЕ ПРИНЦИПА НАЈБОЉЕГ ИНТЕРЕСА ДЕТЕТА И ПРАВА НА ПАРТИЦИПАЦИЈУ У КРИВИЧНИМ ПОСТУПЦИМА

Најбољи интерес детета представља један од основних принципа у остваривању, поштовању и заштити права детета. Обавеза државе, свих релевантних институција, па

⁸ У складу са одредбама *Трећег факултативног протокола о комуникацијским процедурама уз Конвенцију о правима детета* могуће су три врсте жалби: Индивидуалне жалбе – појединци или групе појединаца са тврдњом о повреди права; Упити – Комитет може покренути истрагу поводом тврдњи о широко распрострањеној повреди права. Ово не захтева да дете или група деце докаже повреду права. Комитет може самостално покренути овакве истраге за широко распрострањене повреде права; Међудржавна комуникација – једна држава може поднети жалбу против друге државе.

и суда јесте да у свим поступцима који се тичу детета воде рачуна о његовим најбољим интересима. Уједно најбољи интерес детета представља правни стандард који се цени према околностима сваког појединачног случаја. То значи да се приликом доношења сваке одлуке морају сагледати околности сваког појединачног случаја и одлука донети у најбољем интересу детета о чијим се правима одлучује.

Обавеза поступања у складу са најбољим интересом детета садржана је у члану 3 став 1 *Конвенције о правима детета*⁹ у ком члану је прописана обавеза свих јавних или приватних институција социјалног старања, судова, административних органа или законодавних тела да у свим активностима које се тичу детета воде рачуна о његовим најбољим интересима (Вучковић Šahović, Doek, Zermatten, 2012: 303-309. У тачкама 8 и 9 *Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дејој проституцији и дејој порнографији* се посебно указује на то да је држава дужна да обезбеди заштиту најбољег интереса детета жртве у свим фазама кривичног поступка уз превасходно признавање принципа правичности и непристрасности.

Обавеза поштовања принципа најбољег интереса детета садржана је и у другим међународним документима, посебно *Конвенцији Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања* и *Смерницама Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери детета*, а у којима је јасно указано на обавезу поступања у складу са најбољим интересом детета у кривичним поступцима, на обавезу заштите малолетног оштећеног (детета сведока – жртве) у кривичном поступку, као и успостављања система правосуђа по мери детета.

Најважнији аспект утврђивања најбољег интереса детета јесте да се детету омогући да утврди свој најбољи интерес. У том смислу најбољи интерес детета је уско везан са правом детета на партиципацију тј. с правом детета да изрази мишљење о питањима која га се тичу и да то мишљење буде узето у обзир приликом доношења одлука.

Право детета на партиципацију је један од основних принципа права детета. Члан 12 Конвенције о правима детета садржи обавезу државе да обезбеди детету које је способно да формира мишљење право на слободу изражавања мишљења о свим питањима која се тичу детета и да посебно пружи могућност детету да буде саслушано у свим судским и административним поступцима који га се тичу, било непосредно или преко заступника или одговарајућег органа, на начин који је у складу са националним правилима процесног законодавства. Партиципација детета је у складу са схватањем детета као субјекта права које активно партиципира у остваривању својих права. Ово право је уско везано са правом детета на информисање и правом детета на слободу изражавања, а што подразумева обавезу поступајућих органа да пре изражавања мишљења детета обезбеде да дете буде информисано о свим чињеницама које су од значаја за доношење одлуке и то на језику који је прилагођен детету, као и да му омогуће да своје мишљење изрази слободно.

Кривичноправни систем и уважавање принципа најбољег интереса детета и права на партиципацију у кривичним поступцима у Републици Србији

У систему свеобухватне друштвене интервенције у циљу заштите физичког, психичког и сексуалног интегритета малолетних лица заштитна функција кривичног права је његова основна и најважнија функција. У историјском погледу, заштита малолетника од насиља, злоупотреба и експлоатације почиње од спорадичних мера кривичноправне репресије, да би се кроз развој система породичноправне заштите дошло до сложених нормативних модела друштвеног реаговања. Данас, кривично право обезбеђује основну заштиту малолетних лица од понашања и поступака који представљају напад на њихов живот, здравље, сексуални интегритет, личност и васпитање. Обим, домашај и начин деловања и кривичноправне заштите, разликује се од нивоа и садржаја те заштите. Кључна улога права, нарочито кривичног права у сложеном систему друштвених интервенција, проистиче из тога што оно дефинише облике понашања који

9 Конвенција о правима детета, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 15/90.

нарушавају стандарде односа према малолетном лицу и изражава степен “друштвене (не)толеранције” на поједине облике понашања. Посматрано из угла кривичног права, кривични закон одређује услове или ситуације који оправдавају одређени тип кривичноправне реакције, односно понашање које повлачи одређену кривичну санкцију (Стевановић, И. (б): 2014: 36-37).

На почетку двадесет првог века тешко је уочити кривичноправне системе који не поклањају знатну пажњу случају када се код одређених кривичних дела малолетно лице јавља као пасивни субјект, а за најсавременије кривичнопроцесне системе је карактеристично да посебну пажњу посвећују ситуацијама у којима се малолетно лице појављује у улози оштећеног, односно сведока у кривичном поступку. У великој мери европско континентално право следило је, у погледу кривичноправног положаја малолетних лица и њихове заштите, општи прогрес који је пре свега био условљен развојем кривичног, међународног права. Другим речима кривично право следило је у великој мери, и само као одређени фактор промена, потребе друштва.

На овај начин, посматрано из угла кривичноправног положаја положај малолетног лица у систему кривичноправне заштите, од пасивног субјекта као лица на коме је предузета радња извршења, помера се ка лицу чије је добро повређено или угрожено и где се држава и њени органи постављају као гаранти тих права и преузимају функцију њиховог заступања у ситуацијама када су она угрожена, односно повређена поступцима родитеља или других особа којима је поверено старање о малолетном лицу (Стевановић, И. (а): 2014: 32-33; Стевановић, И. (б): 2014: 39-51).

Кривично право обезбеђује основну заштиту малолетних лица од понашања и поступака који представљају напад на њихов живот, здравље, сексуални интегритет, личност и васпитање. Обим, домашај и начин деловања и кривичноправне заштите, разликује се од нивоа и садржаја те заштите. Кључна улога права, нарочито кривичног права у сложеном систему друштвених интервенција, проистиче из тога што оно дефинише облике понашања који нарушавају стандарде односа према малолетном лицу и изражава степен “друштвене (не)толеранције” на поједине облике понашања. Посматрано из угла кривичног права, кривични закон одређује услове или ситуације који оправдавају одређени тип кривичноправне реакције, односно понашање које повлачи одређену кривичну санкцију.

У Републици Србији материјално кривично право обезбеђује основну заштиту малолетних лица од понашања и поступака који угрожавају њихов живот, здравље, сексуални интегритет, личност и васпитање. Наравно кривичноправни систем делује у садејству с осталим деловима правног система, односно повезано са другим институционалним системима као што су: систем социјалне заштите, здравство, образовање. Уколико кривичноправну заштиту малолетних лица одредимо као скуп правних норми којим се законски даје опис кривичних дела којима се угрожава и/или повређују живот и телесни интегритет, здравље, емоционални и сексуални интегритет и васпитање, можемо констатовати да *Кривични законик*¹⁰ све више проширују зону инкриминације, повећавајући и диференцирајући систем „кривичних дела на штету малолетних лица.“

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (у даљем тексту: *Закон о малолетницима*)¹¹, као и *Законик о кривичном поступку*¹² садрже низ одредби чији је циљ заштита права и интереса малолетних оштећених лица у поступку. Међутим, ови закони се не позивају изричито на поштовање принципа најбољег интереса детета нити јасно дефинишу садржај тог принципа, а у односу на остваривање права на партиципацију углавном садрже одредбе које се односе на начин саслушања сведока–оштећених у поступку.

10 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09; 111/09 и 104/13.

11 Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Службени гласник РС*, бр. 85/05.

12 Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012 и 45/2013.

Закон о малолетницима садржи посебне одредбе о заштити малолетних лица као оштећених у поступку које прописују обавезну специјализацију свих поступајућих актера у овим поступцима, заштиту од секундарне виктимизације, забрану суочавања окривљеног и оштећеног, начело хитности поступка, обавезно правно заступање. Тако је чланом 150 и 151 закона прописана обавезна специјализација из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица свих поступајућих органа посебно судија, јавних тужилаца, адвоката, полиције. Члан 152 Закона ради спречавања секундарне виктимизације и трауматизације малолетног оштећеног у поступку прописује да се као доказ користе видео и аудио траке којима се региструје исказ, пружа могућност да се једном дата изјава малолетника користи и у каснијим фазама поступка, да се саслушање обави уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица, као и да се саслушање обави у просторијама ван суда и то у стану малолетног оштећеног или другој просторији односно овлашћеној установи-организацији стручно оспособљеној за испитивање малолетних лица. Јавни тужилац, истражни судија и судије у већу дужни су да се односе према оштећеном водећи рачуна о његовом узрасту, својствима личности, образовању и приликама у којима живи, посебно настојећи да се избегну могуће штетне последице поступка по његову личност и развој. Чланом 153 прописана је и забрана суочавања малолетног лица које се саслушава као сведок и окривљеног, ако је малолетно лице услед природе кривичног дела, последица или других околности, посебно осетљиво, односно ако се налази у посебно тешком душевном стању. Чланом 157 Закона прописана је хитност поступка па су сви органи који учествују у поступку дужни да поступају најхитније могуће како би се поступак што пре завршио.

Законик о кривичном поступку такође садржи низ одредби чији је циљ заштита права и интереса малолетних лица у поступку, као што су могућност изрицања мера безбедности и то мере забране прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем којом се учиниоцу кривичног дела може забранити приближавање оштећеном на одређену удаљеност забранити приступ око места становања или места рада оштећеног и забранити даље узнемиравање оштећеног ако се оправдано може сматрати да би даље вршење таквих радњи од стране учиниоца кривичног дела било опасно по оштећеног (члан 18, 197 и 198).

Такође, *Законик о кривичном поступку* садржи и правила за саслушање посебно осетљивих сведока, као и мера посебне заштите заштићеног сведока. Статус посебно осетљивог сведока може се одредити сведоку који је с обзиром узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив и у том смислу овим Законом је предвиђена могућност одређивања статуса посебно осетљивог сведока малолетном оштећеном лицу. Решење о одређивању статуса посебно осетљивог сведока доноси јавни тужилац, председник већа или судија појединац. Посебно осетљивом сведоку питања се могу постављати само преко органа поступка који је дужан да се према њему односи са посебном пажњом, настојећи да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по личност, телесно и душевно стање сведока. Испитивање се може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, употребом техничких средстава за пренос слике и звука, без присуства странака и других учесника у поступку у просторији у којој се сведок налази. Посебно осетљиви сведок може се испитати и у свом стану или другој просторији, односно у овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица. *Законик* прописује и забрану суочења посебно осетљивог сведока са окривљеним, осим ако то сам окривљени захтева, а орган поступка то дозволи водећи рачуна о степену осетљивости сведока и о правима одбране (члан 103 и 104).

Закон садржи и посебне одредбе о мерама посебне заштите заштићеног сведока које обухватају испитивање заштићеног сведока под условима и на начин који обезбеђују да се његова истоветност не открије јавности, а изузетно ни окривљеном и његовом браниоцу. Статус заштићеног сведока суд може одредити ако постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи

блиска лица изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима (члан 106).

Међутим, и поред наведених одредби чији је циљ да се спречи секундарна виктимизација и трауматизација у поступку посебно осетљивих сведока, велики проблем представља чињеница да *Законик о кривичном поступку* не искључује могућност унакрсног саслушања посебно осетљивих сведока. Наиме, чланом 98 став 3 закона прописано је да кад сведок заврши свој исказ, а потребно је да се његов исказ провери, допуни или разјасни, поставиће му се питања која морају бити јасна, одређена и разумљива, не смеју садржати обману, нити се заснивати на претпоставци да је изјавио нешто што није изјавио, и не смеју представљати навођење на одговор осим ако се ради о унакрсном испитивању на главном претресу. Тумачењем ове одредбе може се закључити да је унакрсно испитивање посебно осетљивог сведока могуће на главном претресу. Имајући у виду да посебно осетљивог сведока, а нарочито оштећеног коме је додељен овај статус у највећем броју случајева за сведочење предлаже јавни тужилац, то би значило да на главном претресу одбрана има могућност да унакрсно испитује овог сведока и да му поставља сугестивна, обмањујућа, неодређена и неразумљива питања. Испитивање малолетног оштећеног на овај начин лако може довести до секундарне виктимизације и трауматизације те је потребно хитно изменити и прецизирати ово законско решење и јасно искључити могућност унакрсног испитивања лица којима је додељен статус посебно осетљивог сведока, посебно малолетних лица (Шкулић, М: 2014: 53-59). Такође неопходно је хитно усагласити *Закон о малолетницима* и *Законик о кривичном поступку* (Стевановић, И. (6): 2014: 78).

На овом месту посебно желимо да укажемо и на одредбе прекршајног законодавства у односу на саслушање сведока у прекршајном поступку када је тај сведок малолетно лице или се малолетно лице оштећено саслушава као сведок, а које су од значаја за умањење могућих последица секундарне виктимизације, установљене новим *Законом о прекршајима*.¹³ Иначе, свако лице које се као сведок позива у обавези је да се одазове позиву, осим у ситуацијама када није дужно да сведочи, а што је прописано законом. Наведено, без изузетка, важи и за малолетна лица. Иначе, малолетно лице које није навршило шеснаест година позива се као сведок преко законског заступника, осим ако то није могуће због потребе да се хитно поступи или због других околности. Посебно истичемо новоусвојено решење према коме се малолетно лице које није навршило четрнаест година, а које се саслушава као сведок, не може се суочити са окривљеним и другим сведоком – што је изричито, по први пут, предвиђено *Законом о прекршајима* (чл. 215, ст. 3). Такође, према новим решењима малолетно лице старије од четрнаест а млађе од осамнаест година, које се саслушава као сведок, не може се суочити са окривљеним и другим сведоком уколико је услед природе прекршаја, последица и других околности ово лице посебно осетљиво или се налази у посебно тешком душевном стању (чл. 215, ст. 4).

Напомињемо и да је на основу *Упутства о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима*, које се примењује од маја 2006. године, јасно установљена обавезна специјализација полицајаца у смислу да са малолетним лицима поступају овлашћени полицијски службеници који су стекли посебна знања из области права детета, док се *Посебним протоколом о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања*, које је у примени од 2007. године (измењен и допуњен 2012. године), јасно прецизирају процес заштите, односно процедуре поступања специјализованих полицијских службеника у случајевима када постоји сумња да је извршено кривично дело или прекршај на штету малолетног лица (Стевановић, Вујовић: 2011: 154-155). У јуну 2009. године донет је и *Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања* који, пре свега, треба да обезбеди вођење координираних поступака који штите малолетно лице од последица секундарне виктимизације и обезбеђују им одговарајућу подршку (Стевановић, Вујовић: 2011: 157-158). Централ-

13 Закон о прекршајима, *Службени гласник РС*, бр. 65/2013.

но место у наведеном протоколу посвећено је поступку заштите малолетних лица од злостављања и занемаривања које се обезбеђује у грађанском и кривичном судском поступку уз указивање да се, уколико није другачије прописано *Законом о прекршајима*, у прекршајном поступку заштита малолетних лица од злостављања и занемаривања пружа сходном применом одредаба *Закона о малолетницима (Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, 2009, стр. 24)*.

Ка правосуђу по мери детета у Србији – заштита деце жртава у кривичним поступцима и стање у пракси

Године 2014, Центар за права детета је у оквиру процеса мониторинга и сагледавања остваривања и заштите права детета на партиципацију и поштовање његовог најбољег интереса у кривичном поступку када се оно појављује као жртва (оштећени) или сведок кривичног дела реализовао истраживање (у партнерству са Уницефом и Правосудном академијом) под називом: *Ка правосуђу по мери детета у Србији – заштита деце жртава у кривичним поступцима и стање у пракси*. Циљ истраживања био је да се на основу што потпунијег увида у актуелну судску праксу креирају препоруке за унапређење исте са намером да се обезбеди доношење одлука у најбољем интересу детета и уз пуно поштовање права детета на партиципацију, а у оквиру основне политике Центра за права детета коју обављамо континуираним праћењем стања у области малолетничког правосуђа (Банић, Стевановић, 2015: 17-39).

Током истраживања спроведене су следеће методе прикупљања података:

– полуструктурисани интервју са репрезентативним узорком судија и тужилаца који су омогућили статистичку обраду и анализу (анонимно писмено анкетање); у анкети је учествовало 66 судија и 80 тужилаца основних и виших судова у Србији; сви испитаници су одабрани методом случајног узорка;

– анализа 10 кривичних правноснажних предмета вишег суда у Београду у којима се дете може наћи као жртва (оштећени) или сведок кривичног дела;

– анализа 19 кривичних правноснажних предмета првог и другог основног суда у Београду у кривичним поступцима против пунолетних лица у којима је оштећени малолетно лице.

Посебно су истраживани:

– поштовање принципа хитности (сваки десети испитани судија сматра да треба поступати хитно само када је окривљеном одређен притвор – 12,5 %);

– утврђивање способности детета да изрази своје мишљење (на основу непосредног разговора са дететом 46,5% испитаних судија, и само 28,6% испитаних тужиоца);

– начин утврђивања мишљења детета (судије најчешће узимају исказ од детета у судници – 88,3% увек или често);

– остваривање права на информисаност (25% испитаних тужилаца сматра да полиција никад или ретко пружа информације малолетном оштећеном о току поступка и заштити њихових права);

– постављање пуномоћника оштећеног малолетног лица (и поред дефинисане законске обавезе 1/3 испитаних судија и 1/3 испитаних тужиоца постављање пуномоћника оштећеног не препознаје као законску обавезу, односно право малолетног оштећеног у законом прописаним ситуацијама);

– поступање у односу на постављени имовинско-правни захтев (свега 4,4% испитаних судија има праксу да увек или скоро увек одлучује о имовинско-правном захтеву у кривичном поступку).

Укупном анализом прикупљених података везаних за имплементацију принципа најбољег интереса детета и начела учешћа детета у доношењу одлука (партиципације) намеће се неколико кључних закључака:

– Садржина принципа најбољег интереса детета у кривичним поступцима је уско схваћена и углавном се односи на заштиту детета од секундарне виктимизације и то у односу на прецизно утврђивање да ли је дете у стању да сведочи и да исказ пред судом или не, али не и на који начин ће се обезбедити спречавање секундарне виктимизације током давања исказа. Судови и други поступајући органи у поступку се веома ретко позивају на најбољи интерес детета и приликом образложења пресуда не образлажу на основу којих критеријума и елемената су ценили овај принцип и на који начин су обезбедили заштиту и остваривање овог принципа током судског поступка;

– Обавеза хитног поступања се делимично поштује. Суд предузима низ мера за обезбеђење присуства окривљеног и других позваних лица, међутим постоји неуједначена судска пракса приликом предузимања радњи ради обезбеђења присуства свих позваних лица. Евидентан је и застој у заказивању претреса у кривичним поступцима у летњим и зимским месецима. Резултати истраживања показују да су поступци трајали углавном између 1,5 и 2,5 године. Међутим, у најмање пет анализираних предмета трајање поступка износило је преко 4 године. Посебно треба истаћи да је у једном обрађеном предмету примећено да је предмет укидан од стране другостепеног суда два пута, а време трајања поступка износило преко 7 година;

– Постоји неуједначена судска пракса у остваривању права на правну помоћ малолетних лица оштећених у поступцима који се воде против пунолетних лица за кривична дела која су изричито прописана чланом 150 *Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*. Наиме, и поред прописане обавезе да малолетно лице као оштећено, за 27 таксативно наведених кривичних дела, мора имати пуномоћника од првог саслушања окривљеног (члан 154 став 1 поменутог *Закона*), резултати истраживања показују да се пуномоћник малолетном оштећеном понекад уопште не поставља или се поставља у различитим фазама кривичног поступка, након првог саслушања;

– Постоји неуједначена судска пракса у односу на питање заштите приватности и идентитета детета те је неопходно даље радити на креирању јединствене судске праксе у односу на доношење одлуке о искључењу јавности са главног претреса и обезбеђење свих неопходних услова за заштиту приватности и идентитета детета током кривичног поступка;

– Суд веома ретко предузима радње ради заштите безбедности детета и породице и веома ретко утврђује да ли је малолетнику или његовој породици угрожена безбедност те је неопходно радити на успостављању јединствене судске праксе и ефикасних мера ради заштите безбедности детета и породице. Ово посебно имајући у виду да резултати истраживања показују веома добру комуникацију и ефикасност између суда и полиције (приликом поступања по наредби о принудном довођењу или достављања извештаја из казнене евиденције и др.), те да не постоје препреке да се у пракси обезбеди ефикасна заштита и безбедност детета и породице у кривичним поступцима;

– Орган старатељства у кривичним поступцима извршеним на штету малолетних оштећених лица је недовољно заступљен, иако би могао имати веома значајну улогу, посебно у процесу прикупљања података о учињеном кривичном делу, као и у процесу заштите детета од секундарне виктимизације и трауматизације у поступку;

– Суд веома ретко одлучује о постављеном имовинско-правном захтеву током кривичног поступка већ оштећеног упућује да имовинско-правни захтев оствари у парничном поступку. Према резултатима истраживања више од 2/3 испитаних судија одговорило је да оштећеног упућује да имовинско-правни захтев оствари у парничном поступку (27,8% увек и 44,4% често). Свега 4,4% испитаних судија има праксу да увек или скоро увек одлучује о имовинско-правном захтеву у кривичном поступку, а 23,6% судија о овом праву малолетног оштећеног понекад одлучује у кривичном поступку;

– Поступајући органи не информису у довољној мери малолетног оштећеног о свим његовим правима, услугама које му стоје на располагању, накнадним радњама које су

предузете након подношења жалбе, покретању кривичног поступка или општег напретка истраге и слично;

– Формулације које постоје у записницима предмета које се односе на права малолетног оштећеног приликом давања исказа су идентичне формулацијама које се саопштавају пунолетним лицима и оне се противно закону саопштавају и малолетним лицима;

– Начин саопштавања информација малолетном оштећеном од стране суда није прилагођен језику по мери детета;

– Саслушање детета се углавном обавља у судници и просторије у којима дете даје исказ нису прилагођене деци. Ова судска пракса постоји и у ситуацијама када нема препрека да се саслушање детета обави ван просторија суда. Према резултатима истраживања најчешће се малолетни оштећени саслушава у судници (судије – 88,3% увек или често обављају саслушање детета у судници, тужиоци – 81,7%) или евентуално у кабинету судије (судије – 21,8% увек или често, тужиоци – 23,3% увек или често).

ЗАКЉУЧАК

У Републици Србији последњих година су интензивирани напори на реформи система малолетничког правосуђа с циљем његовог даљег унапређења и усклађивања са ново-установљеним европским стандардима у овој области. Република Србија налази се у средишту процеса реализације свеобухватних реформи унутар система правосуђа и социјалне заштите. Акцент је превасходно стављен на Поглавља 23 и 24 у процесу придруживања Европској унији. Мишљења смо да руковођење принципом „најбољих интереса детета“ представља најбољи пут ка унапређењу реформи и успостављању система свеобухватне заштите орјентисане ка детету, као и правосуђа примереног правима детета и уз уважавање његових потреба с обзиром на специфичну узрасну, емоционалну и социјалну зрелост.

Подсећамо и на члан 24 *Повеље о основним правима Европске уније* који се посебно бави правима детета и каже: „Деца имају право на заштиту и старање које је потребно за њихову добробит. Она могу слободно износити своје мишљење. Њихова мишљења се узимају у обзир у питањима која се односе на њих у складу са њиховим узрастом и зрелошћу. У свим мерама која се односе на децу, јавни органа или приватне установе, приоритет морају дати најбољим интересима детета. Свако дете има право на одржавање редовних личних односа и директних контаката са оба своја родитеља, осим ако је то у супротности са његовим/њеним интересима.“ Појачана опредељеност унутар Европске уније за борбу против социјалне искључености и кршења људских права обезбеђена је и усвајањем *Лисабонског уговора*, чији члан 3 говори између осталог о борби против „друштвене искључености и дискриминације, унапређењу социјалне правде и заштите, равноправности жена и мушкараца, међугенерациској солидарности и заштити права детета.“

Имајући наведено у виду, а полазећи од резултата истраживања мишљења смо да је целисходно у предстојећем периоду:

– сачинити јасне смернице о елементима и критеријумима за утврђивање најбољег интереса детета у кривичним поступцима у којима се оно појављује као оштећени, односно које се саслушава као сведок, а што је од посебног значаја у њиховој заштити од последице секундарне виктимизације малолетних лица као жртава савремених облика криминалитета у кривичном поступку;

– обезбедити хитност поступка у свим кривичним поступцима покренутим против пунолетних лица у којима су оштећени малолетна лица и у том смислу сачинити упутство за судије за обезбеђење хитности поступка и обезбедити јасно обележавање хитности предмета у којима су оштећени малолетна лица;

- сачинити смернице за пружање информација малолетном оштећеном на начин прилагођен узрасту и степену зрелости детета у вези самог поступка, као и свих права и услуга које малолетном оштећеном стоје на располагању;
  - сачинити смернице за саслушање детета на начин којим се спречава секундарна виктимизација и трауматизација детета у поступку.
  - сачинити смернице за заштиту приватности и идентитета детета и заштиту безбедности детета и породице;
  - унапредити капацитета судија, јавних тужилаца, адвоката, органа старатељства за заштиту приватности и идентитета детета и заштиту безбедности детета и породице;
  - обезбедити ефикасну праву помоћ свим малолетним оштећеним лицима у кривичном поступку као и у свим поступцима потребним за даљу заштиту њихових права (парнични поступак за накнаду штете, мере заштите од насиља у породици, поступак за лишење родитељског права и слично);
  - унапредити капацитета судија, јавних тужилаца, адвоката, органа старатељства, судских вештака у вези остваривања најбољег интереса детета и права на партиципацију у кривичним поступцима у којима су оштећени малолетна лица;
  - подићи капацитете судија, јавних тужилаца, адвоката, органа старатељства, судских вештака у вези примене стандарда правосуђа по мери детета;
  - усагласити Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и Законик о кривичном поступку и јасно искључити могућност унакрсног испитивања малолетних оштећених лица, као и могућност постављања сугестивних питања;
  - унапредити капацитете судија за одлучивање о имовинско-правном захтеву у кривичном поступку;
  - унапредити сарадњу између суда и центра за социјални рад и ојачати активну улогу органа старатељства у кривичним поступцима који се воде против пунолетних лица у којима је оштећени малолетно лице;
  - *унапредити статистику и евиденцију у односу на јасно праћење кривичних дела учињених на штету малолетних лица.*
- Уважавајући чињеницу да Република Србија преко Министарства правде припремила Акциони план за имплементацију Поглавља 23 у процесу придруживања Србије Европској унији мишљења смо да ће наведено посебно бити разматрано, а у смислу даљег унапређења система малолетничког правосуђа, односно повезано са пројектним активностима које реализује Уницеф у оквиру програма ИПА 2013 за социјални развој под називом: „Јачање система правосуђа и социјалне заштите како би се унапредила дечија заштита у Србији“, и непосредно имплементирано у пракси.

ЛИТЕРАТУРА

- Банић, М., Стевановић, И. (2015) *Како до правосуђа по мери детета: заштита деце жртава у кривичним поступцима и стање у пракси у Републици Србији*, Београд: Центар за права детета.
- Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања*, 2009, Београд: Министарство правде Републике Србије.
- Посебним протоколом о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања*, 2012, Београд: Министарство унутрашњих послова Републике Србије, доступно на: www.mup.gov.rs
- Стевановић, И., Вујовић, Р. (2011) Улога правног система у заштити деце од злостављања и занемаривања, у: Ишпановић Радојковић, В. (ур.) *Заштита детета од злостављања и занемаривања Примена Општег протокола*, Београд: Центар за права детета, стр. 142-162.

- Стевановић, И. (а) (2014) Кривичноправни систем и заштита малолетних лица (национални нормативни аспект), у: Vučković Šahović, N. i dr. *Zaštita dece žrtava i svedoka krivičnih dela*, Beograd: International Management Group, str. 30-42.
- Стевановић, И. (б) (2014) *Моје право да будем заштићен*, Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Упутства о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима*, 2006, Београд: Министарство унутрашњих послова Републике Србије, доступно на сајту: www.mup.gov.rs
- Vučković-Šahović, N. (2006) *Eksploatacija dece s posebnim osvrtom na Fakultativni otkol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji*, Beograd: Centar za prava deteta & Save the Children UK – kancelarija u Beogradu.
- Vučković Šahović, N., Doek, J., Zermatten, J. (2012) The CRC Committee's General Comment No. 10, in: *The Rights of the Child in International Law*, Berne: Stampfli Publications Ltd.
- Шкулић, М. (2002). Кривичнопроцесне могућности заштите жртава кривичних дела повезаних са трговином људским бићима, *Темид*, бр. 1.
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005.
- Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09; 111/09 и 104/13
- Закон о прекршајима, *Службени гласник РС*, бр. 65/2013.
- Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012 и 45/2013.

Одабрани међународни инструменти

- Агенда Европске уније о правима детета усвојена од стране Европске Комисије Европске уније 52011ДЦ0060 од 15. фебруара 2011. године 52011ДЦ0060, 52011ДЦ0060, 15. фебруар 2011. године.
- Конвенција о правима детета, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 15/90.
- Факултативни протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији уз Конвенцију о правима детета, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 22/02.
- Закон о потврђивању Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 22/02.
- Закон о потврђивању Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 1/2010.
- Резолуцијом бр. 2005/20 Економски и социјални савет 22. јула 2005. године усвојио је *Смернице за питања кривичног правосуђа које укључују појављивање детета жртве и сведока пред судом*. Наведене *Смернице* представљају део УН стандарда и норми у области превенције криминалитета и кривичног правосуђа (UN, *Treaty Series*, vol. 1577, No. 27531)
- Смернице Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери детета*, усвојене 17. новембра 2010. на 1.098. заседању заменика министара Савета Европе – Редигована верзија од 31. маја 2011.

SIGNIFICANCE OF RESPECTING THE PRINCIPLE OF THE BEST INTERESTS
OF THE CHILD AND RIGHT TO BE HEARD IN THE FIELD OF PROTECTION
OF JUVENILE VICTIMS OF CONTEMPORARY FORMS OF CRIME FROM
THE CONSEQUENCES OF SECONDARY VICTIMIZATION
IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS

Research Fellow Ivana Stevanovic, PhD
Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade

Nenad Vujic
Judicial Academy, Belgrade

Abstract: The best interest of the child is one of the basic principles in the realisation, respect and protection of the rights of the child. The obligation of the state, all relevant institutions, including the court is, in all actions concerning the child, to take care of his/her best interests. This right is closely linked to the right of the child to have his/her opinion heard, primarily to be informed about their rights, which implies the obligation of authorities, before child's expression of opinion, to ensure that child is informed of all the facts that are relevant for the decision making, in a language that is adjusted to the child, as well as to enable him/her to express their opinion freely. In this paper, the authors insist on the necessity of respecting these principles, especially in light of the protection of juvenile victims of contemporary forms of crime from consequences of secondary victimization in the criminal proceedings, and give an overview of relevant standards which have been established at the level of selected international and European legislation.

Keywords: best interests, participation, child, secondary victimization, contemporary forms of crime.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.85:343.9.02(082)

НАУЧНО-стручни скуп са међународним учешћем Супротстављање савременим облицима криминалитета - анализа стања, европски стандарди и мере за унапређење (2015 ; Тара)

Зборник радова. Том 1 / Научно-стручни скуп са међународним учешћем Супротстављање савременим облицима криминалитета - анализа стања, европски стандарди и мере за унапређење, Тара, 26-29. мај 2015. године ; [организатори] Криминалистичко-полицијска академија, Фондација Ханс Зајдел. - Београд : Криминалистичко-полицијска академија, 2015 (Београд : Службени гласник). - VII, 468 стр. : граф. прикази, табеле ; 24 cm

Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Abstracts.

ISBN 978-86-7020-322-8

1. Криминалистичко-полицијска академија (Београд) 2. Фондација Ханс Зајдел (Минхен)

а) Организовани криминалитет - Сузбијање - Зборници

COBISS.SR-ID 216839436

